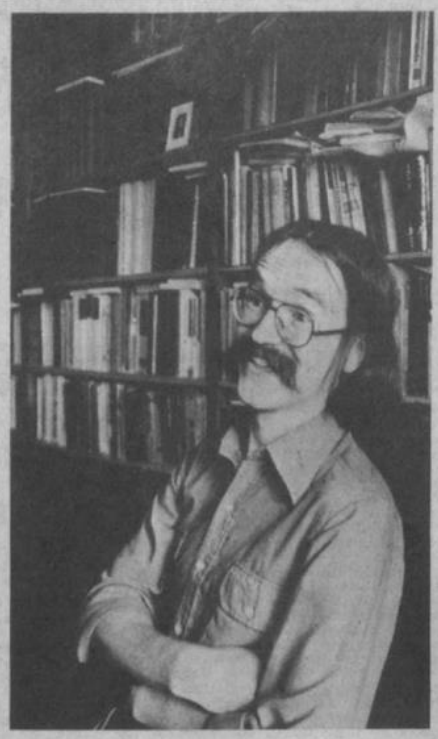
Šodien. Te. Tūlīt

Ar Valdi Muktupāvelu esmu ticies visdažādākajos Latvijas novados — Preiļos, Viļānos, Rēzeknē, Aizputē, Liepājā — un arī citās republikās — Viļņā un Ļeņingradā. Bez viņa līdzdalības, šķiet, kopš 1979. gada nav notikis neviens ievērības cienīgs folkloras pasākums.

Rakstot par Valdi Muktupāvelu, man gribas skart arī dažas folkloras kustības, folklormuzicēšanas problēmas vispār.

Un tātad (vēl par Valdi) — man šķiet, ka kopš tās republikas folkloras grupu, ansambļu kopu vienkopsanākšanas Preiļos Muktupāvels nepārtraukti ir tieši folklorā. Tur viņš gaiši dzīvo, gaiši dzied un gaiši muzicē. Un ne tikai. Latviešu tautas mūzikas folklora tiek propagandēta arī rakstveidā, bet par to mazliet vēlāk. Man šķiet, ka tikai tā, nepārtraukti esot savā mākslā, tu nepārtraukti esi arī savas tautas kultūrprocesā. Liekas, neviens nešaubās, ka mūsu kultūrprocess šobrīd vairs nav iedomājams bez «Skandiniekiem» un to vadītājiem Helmi un Daiņa Staltiem, bez Ilgas Reiznieces, arī bez Valda Muktupāvela, jo viņi nav tikai folkloras izpildītāji un propagandētāji, bet arī tā dzīvā, pulsējošā kultūrdaļa, kura visu vērtīgo, kas ir mūsu gan jau apzinātajā, gan vēl apzināmajā skanošajā tautas garamantu krātuvē, padara par šodienas kultūras sastāvdaļu.

Centrē to šodienā. Iedzīvina. Reanimē.

Valdis darbojās «Skandiniekos». Tad vadīja Rīgas lietišķās mākslas vidusskolas folkloras kopu «Savieši», tad divus gadus bija bez ansambļa. Nu, kopš pērnā gada, — Latvijas Valsts konservatorijas folkloras kopas vadītājs.

Kā skanēja «Savieši» Jurjāņa dienās Lielajā aulā! Ne tik daudz ar balsīm, cik ar stāju. Ar sevis apliecināšanu tautasdziesmā. «Savieši» bija Jurjāņa dienu atklājums. Pēcāk, zinātniskajā konferencē, kurā piedalījās zinātnieki no daudzām republikām, tieši šī «padsmitgadnieku» stāja tika uzteikta.

Visi mēs — gan skatītāji, gan ansambļa dalībnieki — dzīvojām svētkos. Strādājām svētkos. Ar abpusēju pašatdevi, ar pretimnākšanu. Bet šim svētkdarbam pa vidu rosījās arī tā saucamie apfolkloras, piefolkloras cilvēki: tādi, kuri, augstu pacēluši savu latviskuma karogu, drasē ar to no sarīkojuma uz sarīkojumu, kuri ir klāt vienmēr un visur, jaucas pa vidu, traucē nopietnu darbu.

Folkloras darba darītājs lielākoties apliecina sevi ar dziesmu, bet piefolklorists — ar manifestiem un latviskā karoga vicināšanu. Un kļūst skumji, ka pat amatpersonas, kuru kompetencē ir spriest par viena vai otra ansambļa piedalīšanos republikas un Vissavienības pasākumos, par folkloras cilvēkiem nereti spriež pēc piefolkloristā stājas.

Lai arī «Savieši» savā toreizējā sastāvā vairs nepastāv, tomēr no Valda Muktupāvela vadīšanas laika par šo kopu mūsu kultūrā ir palikusi dokumentāla liecība — Andra Slapiņa filma «Gadskārtu dziesmas», kurā filmēti gandrīz tikai «Savieši».

Togad Amatas krastā «muktupāveliešu» vecākajai paaudzei parādīja, kā arī bez alkohola Jāņu nakti var no dziesmas reibt. Un tagad šis viņu Jāņu nakts noreibums, Andra Slapiņa nofilmēts, ir skatīts Anglijā, starptautiskajā folklorai veltīto filmu festivālā.

Man ar Valdi šobrīd gribas pārcelties uz Ziemeļlatviju, uz Alūksni, kur pirms pieciem gadiem kopā ar ansambli «Bizīteri» piedalījāmies aģitācijas braucienā pa rajoniem. Tad Valdis konkurēja ar toreiz jaunatnes vidū tik populāro Haraldu Simani. Faktiski nekādas konkurences nebija, jo katrs darīja savu darbu: Haralds dziedāja paša kompozīcijas, bet Valdis — dažādu pasaules tautu dziesmas. Kas tā bija par programmu! Zviedru, somu, lietuviešu, krievu, holandiešu, pat ķīniešu tautasdziesmas vispirms oriģinālvalodās, pēc tam — Knuta Skujenieka lieliskā atdzejojumā. Alūksnes 1. vidusskolā sarīkotajā koncertā Muktupāvels jau sen gribēja beigt, bet jaunie klausītāji vēl aplaudēja un aplaudēja. Ne tikai Haralds tovakar tika izkonkurēts, bet arī diskotēka, kura sākās ar stundas novēlošanos.

Nupat, izgājšnedēļ, kad tikāmies, teicu Valdim: joprojām domāju, ka viņam vajadzētu sagatavot pasaules tautasdziesmu programmu.

— Tā jau ir pagātne, nevar tā dalīties, metāties, jādara kaut kas viens.

Un tā Valdis Muktupāvels, Latvijas Valsts konservatorijas vecākais laborants, kas izgājšgad pirmo reizi LVK vēsturē mūzikas pedagogu pirmajam kursam lasīja lekcijas par latviešu tautas mūzikas instrumentiem, izlēmis dziļi jo dziļi rakt savas tautas mūzikas folklorā. Pat līdz otrajam gadu tūkstotim pirms mūsu ēras, jo nesen Viļņā, baltistu konferencē, skanēja LVK folkloras ansambļa iedziedāta dziesma hipotētiskajā pirmbaltu valodā. Tekstu bija rekonstruējis lietuviešu baltists Lets Palmaitis, melodiju — Valdis.

Valda vadītā Konservatorijas folkloras kopa nav koncertansamblis. Tas ir darba ansamblis. Tā pirmo programmu «Dīvējāda saule tek» veido pagājušajā gadā pašu pierakstītas dziesmas, kas tika savāktas folkloras ekspedīcijā Krāslavas rajonā. Tāpat viņi piedalījušies Vissavienības jauno folkloristu konferencē Ļeņingradā. Ansambļa darbs saistīts galvenokārt ar Valda lekciju muzikālu ilustrēšanu (ne jau to, kuras viņš lasīja Konservatorijā).

Valdis ar savu ansambli cenšas iedomāties, kā latvieši dziedājuši un spēlējuši tajos tālajos laikos, kad tautasdziesma tapa, cenšas izprast folkloras izpildījuma autentiskumu. Tas nav pateicīgs darbs, jo šobrīd katrs puišelis zina, kas ir sintezators un kas ir «tumba», bet reti kāds, pat konservatoriju beigušais, pateiks, kā skan ģingas, vargāns, paupenes, pūšļu vijole, rata lira, spiegana. Jāatzīst, ka arī es tikai tajā 1979. gadā pirmoreiz dzīvā izpildījumā dzirdēju skanam dūkas. Šo kādreiz Latvijā tik populāro un vācu baronu kā velna apsēstu nīdēto instrumentu. Baronu ausīm acimredzot jau tad tīkamāka bijusi lauku kapelu muzicēšana un daždažādi prāģeri.

Toreiz Inešos kopā ar Rīgas «Skandiniekiem» dūkas spēlēja Valdis. Pēc koncerta bērneļi viņu apstāja kā dīvainu odiņi. Jā, tāda ērmība Inešos droši vien nebija redzēta kopš tālajiem dūku nīdēšanas laikiem. Skats bija līdzīgs tam, kādu bieži redzam filmās par pēcrevolūcijas laiku: ciemā iebrauc automašīna, un bērnu bars spiegdams līdzi.

Tā sauktā folkloras kustība ir likusi dūkām atgriezties Latvijā. Atgriezušās kokles, un izrādās, ka dzīvi vēl ir arī kokļu meistari, kuri gaidīt gaida, lai kāds viņu amatu tālāk mācītos. Artis Kumsārs no Madonas nez kur izraka apaļo cītaru, un tā koncertos rada ne mazāku apbrīnu kā dūkas. Ieskanējās visdažādākās stabules, šis vairāku latviešu inteliģences paaudžu pirmais mūzikas instruments.

Pašreiz Valdis Muktupāvels apzinājis vairāk nekā pussimtu seno mūzikas instrumentu, kuriem ir neatsverama nozīme mūsu tautas muzikālās folkloras attīstībā. Apzinājis un uzrakstījis par tiem grāmatu. Tajā ir ne tikai atliecīgā instrumenta sīks apraksts, bet uzrādīti arī vēstures avoti un tautasdziesmas, kurās tas pieminēts.

Pašreiz to plānots izdot rotaprinta izdevumā kā mācību līdzekli par senajiem latviešu instrumentiem, taču, tā kā manuskriptam ir ne tikai vēsturiskas un etimoloģiskas izziņas vērtība, kādreiz gribētos to redzēt grezni izdotu kopā ar skaņu plašu komplektu, kurā ieskaņots katrs no aprakstītajiem mūzikas instrumentiem. Vēl jāpiebilst, ka Valdis pats prot tos visus arī spēlēt.

Valdim ir 27 gadi. Viņam ir trīs vistuvākie cilvēki — sieva Laima, meita Anna un dēls Krišus. Viņam ir istabiņa komunālā dzīvoklī, kur atrasta vieta daudzām unikālām grāmatām, bet pietrūcis vietas mēbelēm. Viņa īpašumā ir pusotra miljona tautasdziesmu, vairāki tūkstoši melodiju, lietuviešu, angļu, vācu, poļu un krievu valodas prašana.

Valdis nepārtraukti ir savas tautas kultūras aprītēs. Un tas viss notiek šodien. Te. Tūlīt. Nākotni ar labākiem sadzīves apstākļiem nav laika gaidīt. Nav laika gaidīt arī to brīdi, kad paaugsies bērni un kad «nobriedīs situācija». Nav laika tā paša laika dēļ.

ANDRIS BERGMANIS

LAURA FILICA foto